

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DEĞER YÖNELİMLERİ VE ÖZERKLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ¹

Çiğdem SESLİ

MEB Rehber Öğretmen, cigdem.sesli@gmail.com

Semra DEMİR BAŞARAN

Erciyes Üniversitesi Ziya Eren Eğitim Fakültesi, sdemir@erciyes.edu.tr

Özet

Bu çalışma ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ile özerklik düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kayseri il merkezindeki Anadolu ve Meslek Liselerinin 2012-2013 yılında 9 ve 12. sınıftaki 431 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma verileri Portre Değerler Ölçeği ve Ergen Özerklik Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin evrenselcilik ve öz yönelim değerlerinin daha çok, geleneksellik ve uyma değerlerinin daha az benimsendiği tespit edilmiştir. Ayrıca davranışsal özerklik düzeylerinin duygusal özerklik düzeylerinden daha yüksek olduğu, değer yönelimlerinin cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği, özerklik düzeyleri ile iyilikseverlik, Geleneksellik-Uyma ve Güvenlik değerleri ile hem Davranışsal hem de Duygusal özerklik arasında ve Güç, Başarı, Uyarılım, Öz yönelim ve Evrenselcilik değerleri ile Davranışsal Özerklik arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özerklik, Değerler, Ergenlik.

THE RELATION BETWEEN VALUE TENDENCY AND AUTONOMY LEVELS OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Abstract

The purpose of this study is to determine the relation ship between value tendencies and autonomy levels of high school students by using Relational Survey Model. The study take a population of students who have been studying at the 9th and 12th grades of Anatolian High Schools and Vocational High Schools of Kayseri during 2012-2013 academic year. The research was conducted on the sample of 431 students from this population. The data was collected by using Adolescent Autonomy Scale and Portrait Values Scale performed on them. As a result Universalism and self tendencies value among these students are put higher emphasis than conventionalism-obedience and power values. In addition, Besides distinctness of gender ,school type, class level, education level of the mother and father were effected their value tendencies; but they did not differ according to family income level. Nevertheless, it is found out that there was a positive meaningful relationship between Kindness, Conventionalism Obedience, Security value on the one hand; and Behavioural and Emotional Autonomy of the students on the other. Furthermore, it is also revealed Power, Success, Stimulation, Self-tendency and Universalism had a positive meaningful relationship with Behavioural autonomy, but there was no relationship between these values and Emotional autonomy

Key Words: Autonomy, Values, Adolescent.

¹ Bu çalışma Doç. Dr. Semra DEMİR BAŞARAN danışmanlığında Çiğdem SESLİ tarafından hazırlanan "Ortaöğretim Öğrencilerinin Özerklik Düzeyleri ile Değer Yönelimleri ve Kendini Ayarlama Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

1.Giriş

Küreselleşen dünyada meydana gelen hızlı değişme ve gelişme toplumda çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Bu değişme ve gelişmelerin en çok etkilediği kesimlerden birisi de şüphesiz gençlerdir. Özellikle toplumsal yapıdaki değişimin gençler üzerindeki etkisinin en belirgin olarak gözlemlendiği alan gençlerin değer yönelimleri olmaktadır. Gençler toplumun bir üyesi olarak hem toplumsal değerlerdeki değişimlerden etkilenmekte hem de toplumdaki bu değer değişimini harekete geçirici bir rol üstlenmektedir.

İnsanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla ilişkili olan ve insan davranışlarını açıklamada büyük bir öneme sahip olan değerler, son birkaç yüzyıldır sosyal bilimler alanının en önemli araştırma konularından birisi olmuştur (Kuşdil ve Kağıçbaşı, 2000). Rokeach (1973'ten aktaran Emre, 2013: 7) tarafından "kişinin bir varoluşsal amacı ve davranış türünü bunun karşısındaki bir düşünce ve davranışa tercih etmesine yönelik inanç" olarak tanımlanan değerler bireyin kendisine ters düşen inanç ve davranışlarından üstün tutulmaktadır. Smith (1969'dan aktaran Arkonaç, 1998: 175) "sosyalleşme süreci içerisinde kazanılan değerlerin birey bir kişiliğe sahip olmadan önce işlevsel olmadığını fakat zamanla bireyin benlik kavramının ve benlik algısının oluşmasında önemli bir role sahip olduğunu" belirtmektedir. Bireyin benlik algısı ve benlik kavramı ise değer yönelimleri üzerinde etkili olmaktadır.

Değer yönelimlerine ilişkin ortaya atılan iki temel varsayım söz konusudur. Birinci varsayıma göre bireyler bir obje özünde mutlak bir değere sahip olduğu için değerli olarak algılanmaktadır. İkinci varsayıma göre ise obje aslında özünde değerli olmayıp birey ona bir değer atfettiği ve değerli olarak algıladığı için bir değere sahiptir. Bu bağlamda bir kişi için değerli olarak algılanan bir şey başka bir kişi için değerli olarak algılanmaya bilir (Yapıcı ve Zengin, 2003). Bu bakımdan bireylerin değer yönelimleri farklılık göstermektedir. Ergenlikle beraber ergen içinde yaşadığı toplumun, ailesinin ve akran gruplarının değerlerini en yoğun bir biçimde sorgulamakta ve kendine has ahlaki, siyasal, düşünsel ve dini değerler oluşturmaya çalışmaktadır (Yılmaz, 2007).

Ergenlerin değer yönelimleri üzerinde gelişimsel süreçler, ailesel ve toplumsal faktörler olmak üzere olmak üzere çeşitli faktörler etkilidir. Gelişimsel açıdan bakıldığında ergenliğin başlarında ahlak ve değer gelişiminde önemli bir ilerleme olmamakla beraber ergen toplum kuralları doğrultusunda kendisinin de uygun bulmadığı davranışlardan kaçınma eğilimindedir. Ergenliğin ortalarına ve sonlarına doğru artık ergenler anne-baba gibi kural koyucu otorite figürlerinin kendilerine kazandırmaya çalıştıkları değerleri ciddi bir biçimde sorgulamaya ve eleştirmeye başlarlar (Yavuzer, 1998). Özellikle hak, adalet ve özgürlük gibi değerlerle ilişkili kavramlar bu süreçte ergenlerin en çok üzerinde durduğu kavramlardır (Koç, 2004). Değerlerde özerkleşmeyi içeren bu süreç bilişsel gelişimle bağlantılı soyut düşünebilme becerisinin gelişmesiyle ilişkilidir. Değerlerde özerkleşme duygusal ve davranışsal özerkliğin gelişiminden sonra ortaya

çıkılmaktadır. Ergenliğin ilk ve orta dönemlerinde anne babadan duygusal ve davranışsal olarak bağımsızlaşmaya başlayan ergenler, bu dönemin sonuna doğru anne babalarının değer ve inançlar sistemine daha az yönelmeye ve daha tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmeye başlarlar (Yılmaz, 2007). Bununla beraber Demirutku'nun (2007) anne –baba değer benzeşimini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış olduğu çalışma otoriter ana-baba tutumlarının bireylerin ana baba değerlerine olan eğilimlerini azalttığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Cesur ve Küyel (2009) tarafından yapılmış olan çalışmada anne baba tutumlarının de gençlerin ahlaki yönelimlerini etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu durum değer gelişimi üzerinde sadece gelişimsel faktörlerin değil ailesel faktörlerin de önemli düzeyde etkili olduğunu göstermektedir.

Ergenlerin değer yönelimleri üzerinde etkisi olan bir diğer unsur da içinde yaşadıkları toplumun değer yönelimleridir. Yılmaz Esmel öncülüğünde TÜSİAD (1991) tarafından yapılan ve Türkiye Değerler Araştırması sosyo ekonomik değerlerde modern ve geleneksel çatışmasının sürdüğünü göstermiştir. Bunun yanı sıra Esmel (2012) tarafından yapılan Türkiye Değerler Araştırması ise Türk Halkı'nın daha muhafazacı ve dini değerlere olan eğiliminin arttığını eşitlikçi, demokratik ve bireysel değerlere katılımı da belirgin oranda düşüş olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'deki genel eğilimin yanında gençlerin değer yönelimlerine ilişkin olarak yapılan çalışmalardan en önemlisi İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün'ün (1999) Türk Gençliği arasında değerlerin değişimi inceledikleri çalışmadır. Bu çalışma son 30 yılda gençler arasında toplulukçu değerlerden bireysel değerlere doğru bir eğilim olduğunu ortaya koymaktadır. Öznel (2004) ise gençlerin bireysel ve toplumsal modern değerlere katılımının ahlaki ve dini değerlere katılımından yüksek olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Küçük (2009) tarafından yapılan araştırma lise gençliğinin bireysel ve modern değerlere katılımının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bozdoğan (2013) tarafından Anadolu Öğretmen Liseleri üzerinde yapılan araştırma ise öğrencilerin daha çok Evrenselcilik, Güvenlik ve Özyönelim değerlerine önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Karademir (2015) tarafından yapılan deneysel bir araştırma ise bilişsel davranışçı terapinin ergenlerin başarı değer yönelimi düzeylerinin artmasında etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın Aydın (2003) tarafından yapılan çalışma gençlerin değer yönelimlerinin modernden geleneksele doğru bir eğilim göstermediğini, toplumsal seçicilik ilkesine göre şekillendiğini göstermektedir. Bu araştırmalarla ulaşılan sonuçlar ergenlerin değer yönelimlerinin toplumsal yapıyla da ilişkili olduğunu ve gençlerin değer yönelimlerinin daha çok bireyin özerkliğine vurgu yapan bireysel değerlere kaydığını ortaya koymaktadır.

Erikson (1963) ve Havighrust'un (1972), ergenlik dönemindeki en önemli gelişimsel ihtiyaç olarak vurguladıkları özerklik kazanma ve bununla bağlantılı bireyleşme eğilimi ergenlerin kuşaklar arası çatışmalarının yoğunlaşmasına ve bağımsızlık için daha çok mücadele etmelerine yol açmaktadır (Musaağaoğlu ve Güre, 2005; Erkmen, 2011; Özdemir ve Çok, 2011). Chirkov, Ryan, Kim ve Kaplan

(2003'den aktaran Erkmén, 2011) gencin sağlıklı bir kişilik gelişimi göstermesinin özerklik ihtiyacının yeterince ve dengeli şekilde karşılanmasına bağlı olduğunu belirtmektedir.

Özerklik konusu psikoloji alanında pek çok farklı araştırmacı tarafından ele alınmıştır (*Mahler, 1963; Erikson, 1969; Steinberg ve Silverberg, 1986; Steinberg, 1993, 2002, 2007; Deci ve Ryan, 2000; Hmel ve Pincus, 2002; Noom, 1999, 2001, Kağıtçıbaşı, 1996; Markus ve Kitiyama, 1991'dan aktaran; Morsünbül, 2011, S.44*). Özerkliğin kazanılması konusunda çalışan kuramcılar özerklik ile ilgili ilk adımların yaşamın ikinci yılından itibaren atıldığını, belirtmişlerdir (Demir, 2002). Bunun yanı sıra özerklik kazanma konusunda yapılan çalışmalar sürecinin ergenlikte hız kazandığını ergenliğin erken dönemlerinde başlayıp genç yetişkinliğe kadar uzandığı ve yaşla beraber değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Özerklik gelişimini kültürel faktörler ve buna bağlı benlik kurgusu gelişimi açısından ele alan Markus ve Kitiyama, (1991) özerklikle ilişkili olan bireyci benlik yapısının, daha çok özerklik ve bağımsızlığın desteklediği batı toplumlarında, toplulukçu benlik yapısının ise daha çok karşılıklı ilişki ve bağlılığın desteklediği Doğu toplumlarında gelişeceğini belirtmektedir. Aynı bakış açısına farklı bir boyut getiren Kağıtçıbaşı (1996) ise bireylerin benlik yapılarının ilişkisel ve özerk olarak kategorize edilemeyeceğini, bireylerde aynı anda farklı kişilerle olan iletişimlerinde ya da farklı zamanlarda aynı kişilerle olan iletişimlerinde toplulukçu ve bireyci eğilimlerin görülebileceğini, bu oluşan yeni benlik kurgusunun özerk-ilişkisel benlik kurgusu olarak tanımlanabileceğini ifade etmiştir. Kağıtçıbaşı (1996), özerk-ilişkisel benlik olarak ifade edilen bu yeni benlik kurgusunun bireylerin davranışları yönüyle aileden bağımsız ancak duyguları yönüyle aileye bağlılığının istendiği aile modelinde gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Zira yapılan çalışmalar geleneksel değerlere sahip toplulukçu toplumlarda yaşayan bireylerin çocukluklarının anne babaya ihtiyaç duymadan daha özerk davranışlar sergilediklerini ancak duygusal olarak daha çok anne babalarına bağılıklarının devam ettiğini (Özdemir ve Çok, 2011; Kağıtçıbaşı, 1996). Dolayısıyla bireyin özerkliğinin sadece gelişimsel süreçlerle değil anne baba tutumları ve toplumsal değerlerle şekillenen benlik kurguları ile ilişkili olduğu sonucuna varılabilir.

Bu çalışmanın kapsamı doğrultusunda ergenlerin değer yönelimleri ve özerklikleri konusunda yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde, değer konusunda yapılmış çalışmaların cinsiyet, okul türü, anne ve baba eğitim düzeyi gibi faktörlerin değer yönelimleri üzerindeki etkisi üzerine yoğunlaştığı ancak elde edilen bulgularda bir tutarlılık olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bireyin özerkliği konusunda yapılan araştırmalar (*Steinberg, 1987; Markus ve Kitiyama, 1991; Steinberg, 1992; Kağıtçıbaşı, 1996; Beyers ve Gossens, 1999 Musaağaoğlu, 2004; Yılmaz, 2007; Özdemir, 2009*) ise daha çok anne baba tutumları ve kültürel değer yönelimleri gibi faktörlerin özerklik gelişimi üzerindeki etkisini konu almaktadır. Bu nedenle hem özerklik hem de değerler üzerinde etkisi daha az araştırılmış olan sınıf düzeyi, okul türü ve sosyoekonomik düzey faktörlerinin değerler ve özerklik üzerindeki etkisini

ortaya çıkararak literatürdeki bilgilere katkıda bulunmak, hem de özerklik düzeyi ile değer yönelimleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkararak konuya farklı bir bakış açısı kazandırmak bu araştırmanın öncelikli amacı olmuştur. Bununla beraber son yıllarda sıklıkla dile getirilen öğrencilerin manevi, milli ve evrensel değerlere sahip olması amacıyla okullarda değer eğitimi uygulamalarına daha fazla yer verilmesi yönündeki çalışmaların daha gerçekçi bir zeminde yürütülebilmesi, gençlerin hangi değerlere katılımının daha yüksek olduğunun ortaya konulabilmesi amacıyla da bu çalışmanın sonuçlarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçların gençlerin hangi değerlere katılımının yüksek olduğunu göstermesi açısından okullarda verilecek değer eğitimi çalışmalarına kaynaklık edeceği, gençlere daha çok hangi değerlerin kazandırılmasına ihtiyaç olduğu konusunda fikir vermesi ve eğitim politikaları açısından özerklik ve değerler yönünden yetiştirilmek istenen öğrenci ile var olan durumu ortaya koyması beklenmektedir. Belirlenen bu temel amaca dayalı olarak aşağıda sıralanan problemlere cevap aranmıştır. *Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri nedir?*

Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Orta öğretim öğrencilerinin özerklik düzeyleri ile değer yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2.Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ve özerklik düzeyleri arasındaki ilişkiyi konu alan betimsel türdeki bu çalışma ilişkisel tarama modelindedir. Tarama modeli türündeki araştırmalarda şuan ya da geçmişte var olan bir durum ortam koşullarına etki etmeden var olan durumu bulunduğu şartlar içerisinde betimlemek amaçlanır (Karasar, 2012). Bu çalışmada araştırılacak konular açısından çok sayıda değişken arasında birlikte değişme durumu ve bu değişimin derecesi de incelenmiştir. Bu nedenle bu çalışmada korelasyonel ilişki arama çözümlemesi kullanılmıştır. Korelasyonel ilişki çözümlemede değişkenlerin birlikte değişme durumu ve bir değişiklik söz konusu ise bu değişimin ne yönde gerçekleştiğine bakılır.

2.2.Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Kayseri İl Merkezinde 2012-2013 eğitim öğretim yılında Anadolu ve Meslek Liselerinin 9 ve 12. Sınıfında eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Bu öğrenciler araştırma evreninin geniş olması, araştırma maliyeti, evreni temsil edecek örnekleme ulaşma kolaylığı sebebiyle Kayseri İl merkezine bağlı Talas, Kocasinan ve Melikgazi merkez ilçelerinden seçilmiştir. 9 ve 12. Sınıf öğrencileri arasında ortalama üç yaş fark olması sebebiyle yaşa bağlı farklılaşmaları daha kolay tespit edebilmek amacıyla araştırma evreni 9 ve 12. Sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan bilgiler ışığında

Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

çalışma evrenini oluşturan öğrenci sayısının 16595 olduğu, 7632 öğrencinin Anadolu Lisesi, 8963' ünün ise Meslek lisesi öğrencisi olduğu tespit edilmiştir. Araştırma evreninin büyük olması, değişkenlere göre alt evrenlere ayırmadaki kolaylık ve evreni alt evrenler açısından temsil edecek örneklemin seçimi için uygun bir yöntem olması sebebiyle örnekleme yöntemi olarak tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre Kocasinan ilçesindeki Anadolu liselerinin 9 ve 12. sınıflarında toplam 4920, Meslek Liselerinin 9 ve 12. sınıflarında toplam 5582, Melikgazi ilçesindeki Anadolu Liselerinin 9 ve 12. sınıflarında toplam 2435, Meslek Liselerinin 9 ve 12. sınıflarında toplam 2917, Talas ilçesindeki Anadolu Liselerinin 9 ve 12. sınıflarında toplam 277, Meslek Liselerinin 9 ve 12. sınıflarında toplam 669 öğrenci bulunmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda araştırma evrenine giren okullar ilçeler, sınıf düzeyleri, öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları ve okul türlerine göre evrendeki temsil edilme oranına karşılık gelecek şekilde tabakalandırılmıştır. Bu çalışma sonucunda örneklem büyüklüğü .95 güven aralığında 376 olarak hesaplanmasına karşın işaretleme hataları ve eksik yanıtlama gibi unsurlar dikkate alınarak ölçekler 443 kişiye uygulanmış, eksik ve hatalı yanıtlamalar içeren ölçek verileri çıkarılıp elde kalan 431 öğrencinin verileri analiz edilmiştir.

2.2.1. Araştırmaya Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Demografik Dağılımları

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin demografik dağılımlarını gösteren Tablo 1 aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Değişkenler	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kız	212	49,2
	Erkek	219	50,8
Okul Türü	Meslek Lisesi	199	46,2
	Anadolu Lisesi	232	53,8
Sınıf Düzeyi	9. sınıf	250	58,0
	12. sınıf	181	42,0
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	221	51,3
	Ortaokul	80	18,6
	Lise	81	18,8
Baba Eğitim Düzeyi	Üniversite	49	11,4
	İlkokul	130	30,2
	Ortaokul	76	17,6

	Lise	119	27,6
	Üniversite	106	24,6
Gelir Düzeyi	850-1200 (Düşük)	76	17,6
	1300-4000 (Orta)	320	74,2

Araştırmaya katılanların 212'sinin (% 49,2) kız, 219'unun (% 50,8) erkek öğrenciler olduğu, bu öğrencilerin 199'unun (% 46,2) Anadolu Lisesi, 232'sinin (% 53,8) Meslek Lisesi öğrencisi olduğu, 250'sinin (% 58,0) 9. sınıf, 181'inin (% 42,0) 12. sınıfta okudukları görülmektedir. Öğrencilerin anne baba eğitim düzeyleri ve gelir düzeyleri incelendiğinde ise öğrencilerin annelerinin 221'inin (% 51,3) ilkokul, 80'inin (% 18,6) ortaokul, 81'inin (% 18,8) Lise ve 49'unun (% 11,4) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna bakıldığında 130'unun (% 30,2) ilkokul, 76'sının (% 17,6) ortaokul, 119'unun (% 27,6) Lise ve 106'sının (% 24,6) üniversite mezunu olduğu ve bu öğrencilerin 76'sının (% 17,6) düşük, 320'sinin (% 74,2) orta ve 35'inin (% 8,1) yüksek gelir grubuna dahil oldukları görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri Ergen Özerklik Ölçeği, Portre Değerler Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak toplanmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu:

Kişisel bilgi formu öğrencilerin okul türü, yaş cinsiyet, aile gelir düzeyi ve anne baba eğitim düzeylerini belirtmeleri için araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

2.3.2. Portre Değerler Ölçeği

Portre değerler ölçeği 40 maddelik Schwartz ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilmiş olan Likert türü bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Demirutku (2004) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçekteki her maddede iki cümle ile bir birey tasvir edilmekte ve yanıtlayıcıların tanımlı verilen bireye ne oranda benzeyip benzemediğini likert bir derecelendirme ölçeği üzerinden belirtmeleri istenmektedir. Ölçekteki maddeler başarı, güç, uyarılma, evrenselcilik, geleneksellik, uyma, iyilikseverlik, hazcılık, güvenlik ve özyönelim olmak üzere 10 alt boyuta ayrılmaktadır. Ölçek maddelerinin alt boyutlara göre dağılımını tespit etmek için yapılan analizlerde orijinal ölçek ve kuramsal modelden küçük sapmalar olduğu tespit edilmiştir. Buna göre iyilikseverlik değerine ilişkin 18. Madde bu değer türü içinde değil güvenlik değer türü içinde yer almış, başarı değer türü ise güç ve güvenlik değer türü arasına girmiştir. Bunun yanı sıra geleneksellik ve uyma değer türlerinin birleştiği görülmüştür. Ölçeğin Türkçe uyarlamasının test -tekrar -test güvenilirlik katsayıları şu şekilde bulunmuştur. Güç, .81; başarı, .81; hazcılık, .77; uyarılma, .70; özyönelim, .65; evrensellik, .72; iyilikseverlik, .66; geleneksellik, .82;

uyuma, .75; güvenlik, .80. Buna göre en düşük güvenilirlik katsayısı .65 ile özyönelim değer tipi, en yüksek güvenilirlik katsayısı ise .82 ile geleneksellik değer tipi olarak tespit edilmiştir. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.85 olarak bulunmuştur.

2.3.3. Ergen Özerklik Ölçeği

Ergenlerin özerklik algılarını tespit etmek amacıyla Noom, Dekovic ve Meeus (2001) tarafından geliştirilmiş olup 12-18 yaş arası ergenlere uygulanmaktadır. Ölçek 19 maddeden oluşmakta olup 5 dereceli likert türünde bir ölçektir. Ölçeğin 1. Maddesi puanlamaya dahil edilmemektedir. Her alt boyut 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Musaağaoğlu (2004) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinalinde ölçek, özerkliğin duygusal, tutumsal ve işlevsel özerklik boyutlarını ölçen üç ayrı alt bölümden oluşmaktadır. Ancak Musaağaoğlu'nun (2004) yapmış olduğu uyarlama çalışmasının sonucunda ölçek, tutumsal ve işlevsel özerklik boyutlarının birleşiminden oluşan davranışsal özerklik ve duygusal özerklik alt boyutlarına indirgenmiştir. Ölçeğin güvenilirlik analizi sonuçlarında ise ölçek Cronbach alfa iç turalılık katsayıları genel örneklem için .80, davranışsal özerklik alt boyutu için .79 ve duygusal özerklik alt boyutu için .51 olarak bulunmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 17.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucu verilerin normal dağılım gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Veriler üzerinde tanımlayıcı istatistik teknikleri (frekans ve yüzde), t testi ve ANOVA gibi farklılık testleri ve değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ise Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Öğrencilerinin Değer Yönelimleri Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimlerini tespit etmek amacıyla yapılan analiz sonuçları Tablo 2 de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Ortalamaları

Değerler	N	\bar{X}	Ss	Min.	Max.
Güç	431	3,749	1,098	1,000	6,000
Başarı	431	4,599	0,997	1,500	6,000
Hazcılık	431	4,605	1,056	1,330	6,000
Uyarılım	431	4,664	0,989	2,000	6,000
Özyönelim	431	4,799	0,865	1,750	6,000
Evrenselcilik	431	4,826	0,880	1,170	6,000
İyilikseverlik	431	4,658	1,009	1,000	6,000

Geleneksellik Ve Uyma	431	4,481	0,820	1,380	6,000
Güvenlik	431	4,688	0,880	1,330	6,000

Tablo 2. İncelendiğinde öğrencilerinin değerleri benimseme ortalamalarının Evrenselcilik, (X= 4.826, SS= 0,880), Özyönelim, (X= 4.779, SS=0,865), Güvenlik, (X= 4.688, SS= 0,880), Uyarılım, (X= 4.664, SS=0,989), İyilikseverlik, (X= 4.658, SS= 1,009), Hazcılık, (X= 4.605, SS=1,056), Başarı, (X= 4.559, SS= 0,997), Geleneksellik ve Uyma, (X= 4.481, SS= 0,820), Güç, (X= 3.749, SS= 1,098) olduğu görülmektedir.

3.2. Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Değişkenlere Göre Puan Ortalamasına İlişkin Bulgular

3.2.1. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Değer Yönelimleri

Ortaöğretim öğrencilerin değer yönelimlerinin cinsiyete göre farklılığına ilişkin t Testi sonuçları Tablo 3 de gösterilmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Değer Yönelimlerinin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları

Boyutlar	Kız (N= 212)		Erkek (N=219)		t değeri	p
	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss		
Güç	3,706	1,138	3,792	1,059	-0,808	0,420
Başarı	4,732	0,987	4,469	0,992	2,760	0,006
Hazcılık	4,818	1,006	4,399	1,066	4,193	0,000
Uyarılım	4,679	0,937	4,650	1,040	0,307	0,759
Özyönelim	4,920	0,765	4,683	0,940	2,868	0,004
Evrenselcilik	5,022	0,813	4,637	0,902	4,651	0,000
İyilikseverlik	4,826	0,953	4,496	1,038	3,429	0,001
Geleneksellik-Uyma	4,627	0,765	4,339	0,849	3,693	0,000
Güvenlik	4,895	0,827	4,486	0,886	4,953	0,000

Tablo 3deki kız ve erkeklerin değer yönelimleri puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan t Testi sonucunda başarı (t= 2.760; p < 0,05) , hazcılık (t= 4.193; p < 0,05), özyönelim (t= 2.868; p < 0,05), evrenselcilik (t=

Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

4.651; $p < 0,05$), iyilikseverlik ($t= 3.429$; $p < 0,05$), geleneksellik- uyma ($t= 3.693$; $p < 0,05$) ve güvenlik ($t= 4.953$; $p < 0,05$) değerinin kız öğrenciler lehine 0,05 düzeyinde anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak güç ($t=-0,808$; $p > 0,05$) ve uyarılım ($t=0,307$; $p > 0,05$) değer ortalamalarının 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

3.2.2. Öğrencilerin Okul türüne Göre Değer Yönelimleri

Ortaöğretim öğrencilerin değer yönelimlerinin okul türüne göre farklılığına ilişkin t Testi sonuçları Tablo 4 de gösterilmektedir.

Tablo 4: Öğrencilerin Okul Türüne Göre Değer Yönelimlerinin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları

Boyutlar	Anadolu Lisesi (N=199)		Meslek Lisesi(N=232)		t değeri	p
	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss		
Güç	3,851	1,104	3,662	1,088	1,781	0,076
Başarı	4,732	1,017	4,484	0,967	2,598	0,010
Hazcılık	4,702	1,070	4,522	1,040	1,771	0,077
Uyarılım	4,683	0,997	4,648	0,985	0,370	0,711
Özyönelim	4,964	0,812	4,658	0,887	3,703	0,000
Evrenselcilik	4,968	0,843	4,705	0,893	3,131	0,002
İyilikseverlik	4,675	1,021	4,644	1,000	0,321	0,748
Geleneksellik- Uyma	4,486	0,784	4,476	0,852	0,131	0,896
Güvenlik	4808	0,816	4,584	0,922	2,654	0,008

Tablo 4'deki Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi öğrencilerinin değer yönelimleri puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan t Testi sonuçları incelendiğinde başarı ($t= 2.598$; $p < 0,05$), özyönelim ($t= 3.703$; $p < 0,05$), evrenselcilik ($t= 3.131$; $p < 0,05$) ve güvenlik ($t= 2.654$; $p < 0,05$) değer yönelimlerinin Anadolu Lisesi öğrencileri lehine 0,05 düzeyinde anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak; güç, hazcılık, uyarılım, iyilikseverlik, geleneksellik ve uyma puanları ortalamalarının 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır.

3.2.3. Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Değer Yönelimleri

Ortaöğretim öğrencilerin sınıf düzeyine göre değer yönelimlerinin farklılığına ilişkin t Testi sonuçları Tablo 5 de gösterilmiştir.

Tablo 5: Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Değer Yönelimlerinin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları

Boyutlar	9. Sınıf(N= 250)		12. Sınıf (N=181)		t değeri	p
	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss		
Güç	3,695	1,162	3,825	1,002	-1,217	0,213
Başarı	4,725	0,969	4,424	1,012	3,124	0,002
Hazcılık	4,668	1,028	4,518	1,092	1,462	0,145
Uyarılım	4,705	1,010	4,608	0,960	1,011	0,313
Özyönelim	4,805	0,847	4,791	0,893	0,160	0,873
Evrenselcilik	4,875	0,891	4,760	0,861	1,341	0,181
İyilikseverlik	4,687	0,980	4,619	1,049	0,689	0,491
Geleneksellik- Uyma	4,490	0,850	4,468	0,780	0,265	0,791
Güvenlik	4,697	0,916	4,674	0,832	0,271	0,787

Tablo 5'deki 9. sınıf ve 12. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan t Testi sonuçları incelendiğinde başarı değer yönelimleri açısından 9. Sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları ($X=4,725$, $SS=0,969$) lehine 12. Sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarına ($X= 4,424$, $SS=1,012$) göre anlamlı farklılık ($t= 3.124$; $p < 0,05$) bulunmuştur. Ancak güç ($t=-1,217$; $p > 0,05$) hazcılık($t=1,462$; $P > 0,05$), uyarılım($t=1,011$; $p > 0,05$) özyönelim ($t=0,160$; $p > 0,05$), evrenselcilik ($t=1,341$; $p > 0,05$), iyilikseverlik ($t=0,689$; $p > 0,05$), geleneksellik ve uyma ($t=0,265$; $p > 0,05$) ve güvenlik ($t=0,271$; $p > 0,05$) puanları ortalamalarının 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır.

3.2.4. Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Değer Yönelimleri

Ortaöğretim öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre değer yönelimlerinin farklılığına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları Tablo 6 da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Değer Yönelimlerine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	İlkokul (N=221)		Ortaokul (N=80)		Lise (N=81)		Üniversite (N=49)		F	p	Fark
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Güç	3,644	1,076	3,896	1,161	3,844	1,071	3,830	1,122	1,443	0,230	
Başarı	4,517	1,012	4,497	1,076	4,796	0,931	4,806	0,840	2,568	0,054	
Hazcılık	4,495	1,062	4,579	1,101	4,749	0,954	4,905	1,065	2,666	0,047	4>1
Uyarılım	4,587	0,957	4,592	1,009	4,881	0,986	4,776	1,072	2,110	0,098	
Özyönelim	4,716	0,873	4,731	0,869	4,911	0,818	5,102	0,838	3,345	0,019	4>1
Evenselcilik	4,827	0,866	4,644	1,041	4,860	0,826	5,065	0,673	2,411	0,066	
İyilikseverlik	4,692	0,959	4,504	1,162	4,646	0,991	4,776	0,996	0,930	0,426	
Geleneksellik-Uyma	4,527	0,809	4,380	0,907	4,540	0,709	4,337	0,888	1,288	0,278	
Güvenlik	4,652	0,913	4,627	0,981	4,782	0,751	4,793	0,746	0,790	0,500	

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin hazcılık (F= 2,666; p < 0.05) ve özyönelim (F= 3,345; p < 0.05) puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Farklılıkların kaynaklarını belirlemek için yapılan Post-Hoc Analizinde annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin hazcılık puan ortalamaları (X= 4,905; SS= 1,065), annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamalarından (X= 4,495, SS= 1,062), annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin öz yönelim puan ortalamaları (X= 5,102, SS= 0,838), annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamalarından (X= 4,716, SS= 0,873) yüksek bulunmuştur. Fakat öğrencilerinin güç (F=1,443; p > 0,05) başarı (F=2,568; p > 0,05), uyarılım (F=2,110; P > 0,05), evrenselcilik (F=2,411; p > 0,05) iyilikseverlik (F= 0,930; p > 0,05), geleneksellik ve uyma (F=1,288; p > 0,05) ve güvenlik (F=0,790; p > 0,05) puanları ortalamalarının 0,05 anlamlık düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır.

3.2.5. Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Değer Yönelimleri

Ortaöğretim öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre değer yönelimlerine ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları Tablo 7 de gösterilmiştir.

Tablo. 7: Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Değer Yönelimlerine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	İlkokul (N=130)		Ortaokul (N=76)		Lise (N=119)		Üniversite (N=106)		F	p	Fark
	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss			
Güç	3,472	1,025	3,890	1,173	3,930	1,052	3,786	1,129	4,399	0,005	2 > 1 3 > 1
Başarı	4,435	0,914	4,632	1,046	4,664	1,053	4,703	0,983	1,766	0,153	
Hazcılık	4,482	1,002	4,434	1,102	4,768	1,001	4,695	1,124	2,469	0,061	
Uyarılım	4,528	0,916	4,570	1,003	4,857	0,957	4,682	1,076	2,596	0,052	
Özyönelim	4,704	0,859	4,638	0,834	4,882	0,900	4,939	0,835	2,720	0,044	4 > 1 4 > 2
Evrenselcilik	4,858	0,851	4,761	0,860	4,825	0,986	4,837	0,808	0,199	0,897	
İyilikseverlik	4,774	0,954	4,368	1,061	4,670	1,055	4,711	0,958	2,799	0,040	1 > 2
Geleneksellik-Uyma	4,528	0,787	4,378	0,900	4,483	0,856	4,493	0,763	0,545	0,652	
Güvenlik	4,705	0,865	4,605	0,925	4,623	0,962	4,797	0,763	0,998	0,394	

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin güç (F= 4,399; p < 0.05), özyönelim (F= 2,720; p < 0.05) ve iyilikseverlik (F= 2,799; p < 0.05) puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Farklılıkların kaynaklarını belirlemek için Post-Hoc Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre: Güç değer yönelimi için babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanları (X=3,890, SS= 1,173), babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarından (X=3,472, SS= 1,025), babası lise mezunu olan öğrencilerin güç puanları (X= 3,930, SS= 1,052), babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarından (X= 3,472, SS= 1,025) yüksek bulunmuştur. Özyönelim değer yönelimi için; babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları (X = 4,939, SS= 0,835), babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarından (X= 4,704, SS= 0,859), babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları (X= 4,939, SS= 0,835), babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarından (X= 4,638, SS= 0,834) yüksek bulunmuştur. İyilikseverlik değer yönelimi için ise babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamalarının (X= 4,774, SS= 0,954), babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarından (X= 4,368, SS= 1,061) yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak ortaöğretim öğrencilerinin başarı (F= 1,766; p > 0,05), hazcılık (F= 2,469; p > 0,05) , uyarılım (F=2,596; p > 0,05), evrenselcilik (F= 0,199; p > 0,05), geleneksellik ve uyma (F= 0,545; p > 0,05) ve güvenlik (F= 0,998; p > 0,05) puanları grup ortalamaları arasındaki fark 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

3.2.6. Öğrencilerin Aile Aylık Gelir Düzeylerine Göre Değer Yönelimleri

Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Ortaöğretim öğrencilerin aylık gelir düzeyine göre değer yönelimlerine ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları Tablo 8 de gösterilmiştir.

Tablo 8: Öğrencilerin Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre Değer Yönelimlerine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	Düşük (N=76)		Orta (N=320)		Yüksek (N=35)		F	p	Fark
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS			
Güç	3,693	1,059	3,738	1,111	3,981	1,069	0,896	0,409	
Başarı	4,500	0,991	4,595	1,003	4,850	0,934	1,490	0,226	
Hazcılık	4,640	1,045	4,569	1,069	4,857	0,951	1,229	0,294	
Uyarılım	4,614	0,989	4,680	0,978	4,629	1,117	0,162	0,851	
Özyönelim	4,773	1,000	4,790	0,838	4,943	0,805	0,535	0,586	
Evrenselcilik	4,851	0,868	4,790	0,884	5,110	0,830	2,134	0,120	
İyilikseverlik	4,737	0,995	4,634	1,003	4,705	1,114	0,356	0,701	
Geleneksellik-Uyma	4,609	0,722	4,451	0,834	4,471	0,889	1,133	0,323	
Güvenlik	4,761	0,821	4,663	0,894	4,757	0,887	0,502	0,606	

Tablo 8 incelendiğinde güç (F=0,896; p >0,05), başarı (F= 1,490; p > 0,05), hazcılık (F= 1,229; p > 0,05), uyarılım (F=0,162; p > 0,05), özyönelim (F= 0,535; p > 0,05), evrenselcilik (F= 2,134; p > 0,05), iyilikseverlik (F= 0,356; p > 0,05), geleneksellik- uyma (F= 1,133; p > 0,05) ve güvenlik (F= 0,502; p > 0,05) ortalamaları arasındaki fark 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

3.3. Öğrencilerin Özerklik Düzeyleri İle Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki

Öğrencilerinin özerklik düzeyleri ile değer yönelimleri arasındaki ilişkiye ilişkin yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 9 da gösterilmiştir.

Tablo 9 incelendiğinde öğrencilerin Güç (r=0.156; p=0,001<0.05), Başarı (r=0.187; p=0,000<0.05),Uyarılım (r=0.131; p=0,007<0.05), Özyönelim (r=0.167; p=0,000<0.05) ve Evrenselcilik (r=0.107; p=0,026<0.05). değerleri ile davranışsal özerklik arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ancak bu değerler ile duygusal özerklik arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. İyilikseverlik (r=0.195; p=0,000<0.05), (r=0.161; p=0,001<0.05); Geleneksellik-Uyma (r=0.193; p=0,000<0.05), (r=0.184; p=0,000<0.05).ve Güvenlik (r=0.152; p=0,002<0.05), (r=0.145; p=0,003<0.05) değerleri ile hem davranışsal hem de duygusal özerklik arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber Hazcılık ile davranışsal ve duygusal özerklik arasında korelasyonel açıdan anlamlı ilişki bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 9: Öğrencilerin Özerklik Düzeyleri ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Boyutlar	Davranışsal Özerklik		Duygusal Özerklik	
	r	p	r	p
Güç	0,156**	0,001	-0,002	0,961
Başarı	0,187**	0,000	0,059	0,221
Hazcılık	0,058	0,226	0,006	0,897
Uyarılım	0,131**	0,007	0,080	0,096
Özyönelim	0,167**	0,000	-0,003	0,950
Evrenselcilik	0,107*	0,026	0,045	0,350
İyilikseverlik	0,195**	0,000	0,161**	0,001
Geleneksellik-Uyma	0,193**	0,000	0,184**	0,000
Güvenlik	0,152**	0,002	0,145**	0,003

4. Tartışma ve Sonuç

Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ile özerklik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışma ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ve değer yönelimleri ile özerklik düzeyleri arasındaki ilişkiye ilişkin çeşitli sonuçlar ortaya koymuştur. Öğrencilerinin değer yönelimleri ortalamasına ilişkin bulgular öğrencilerin çoğunlukla Evrenselcilik, Özyönelim, Güvenlik, Uyarılım, İyilikseverlik ve Hazcılık değerlerini daha az düzeyde ise Başarı, Geleneksellik-Uyma ve Güç değerlerini benimsediklerini göstermektedir. Bu sonuç *Türkkahraman (2003)*, *Yağcı (2006)*, *Aydın (2003)*, *Özensel (2004)*, *Demirutku (2007)*, *Küçük (2009)* ve *Kağıtçıbaşı ve Kuşdil (2000)* tarafından yapılan araştırmalarda ulaşılan sonuçlarla büyük oranda benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra *İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün'ün (1999)* Türk Gençleri arasında son 30 yılda toplulukçu değerlerden bireysel değerlere doğru bir eğilim olduğuna ilişkin sonuçları destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de gençlerin değer yönelimlerinde yıllar içinde ortaya çıkan değişme bağımsızlık, temel insan hakları, toplumsal adalet ve eşitlik gibi değerlerin gençler arasında daha istenilir olması ile açıklanabilir. Ayrıca ergenlerin gelişimlerinin gereği olan otoriteyi sorgulama eğilimi sebebiyle gençlerin

kural koyucu ve denetleyici bazı değer, kültürel, dinsel töre ve fikirlerin; temel ve evrensel insan hakları ile kendi bağımsızlık ve güvenlik ihtiyaçları için engel olarak görüyor oldukları düşünülebilir.

Araştırma bulguları sosyo ekonomik düzey dışındaki bütün değişkenlerin öğrencilerin değer yönelimleri üzerinde anlamlı bir değişme yarattığını ortaya koymuştur. Cinsiyete ilişkin sonuçlar kız öğrencilerin başarı, hazcılık, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik-uyuma ve güvenlik değer yönelimlerine ait ortalamaların erkek öğrencilerin ortalamasından anlamlı düzeyde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu sonuç *Demirutku (2007, 2010)*, *Yağcı (2006)*, *Türkkahraman (2003)* ve *Özensel'ün (2004)* araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermekte ve *Yapıcı ve Zengin (2003)* ve *Bacanlı (1999)* 'un araştırma bulgularıyla farklılık göstermektedir. Ayrıca ulaşılan bu sonuç *İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün'ün (1999)* araştırma sonuçlarını desteklemekte ve *Schwartz'ın (1992)* değerlerin prototiptik yapısını ortaya koyan modeli ile uyumlu olduğu görülmektedir. Buna göre kız öğrencilerin değer yönelimlerinin muhafazacı değerlerden özaşkınlık ve yeniliğe açıklık değerlerine doğru bir eğilim göstermektedir. Kız öğrencilerin geleneksellik ve muhafazacı eğilimli değerlerden daha çok bağımsızlık ve yenilikçilik eğilimli değerlere doğru bir eğilim göstermesi kızlara ilişkin daha itaatkar ve geleneklere bağlı olmayı ön planda tutan toplumsal cinsiyet rol beklentilerinin değişen toplumsal değerlerle birlikte farklılaşmaya başladığının göstergesi olabilir.

Araştırma bulguları öğrencilerin değer yönelimlerinin okul türüne göre farklılaştığını Anadolu Lisesi öğrencilerinin başarı, özyönelim, evrenselcilik ve güvenlik değer yönelimleri puanlarının Meslek Lisesi öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarından daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. *Yağcı (2006)* tarafından yapılmış olan araştırma da bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bu durum okulların eğitim müfredatlarındaki farklılık sebebiyle eğitim felsefelerinin farklı olmasının bir sonucu olabilir. Bu düşünceden hareketle daha çok akademik başarıya odaklı bir eğitim veren Anadolu Liselerinde okuyan öğrencilerin başarıyı yaşamları için daha önemli bir değer olarak algıladıkları, mesleki beceri kazandırmaya yönelik eğitim veren Meslek Liselerindeki öğrencilerin ise akademik başarıyı daha az önemli buldukları söylenebilir. Ayrıca Anadolu Liselerindeki öğrencilerin özerklikle ilişkili olan Özyönelim ve Güvenlik gibi değerlerinin daha yüksek olması *Öngen'in (2004)* tespit etmiş olduğu Anadolu Liselerindeki öğrencilerin özerkliğe ve olan ihtiyaçları ve anne babalarını özgürlüklerini kısıtlayıcı olarak algılamalarının bir sonucu olarak görülebilir.

Araştırmada öğrencilerin değer yönelimlerinin sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin sonuçlar 9. Sınıf öğrencilerinin Başarı değer yönelimlerinin 12. Sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir. *Yağcı (2008)* tarafından yapılan araştırmada da bu araştırmada ulaşılan sonuçlarda olduğu gibi alt sınıflardaki öğrencilerin üst sınıflardaki öğrencilere oranla başarı değer yönelimi puanlarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonucun başarıya odaklı eğitim sistemi ve bununla bağlantılı olarak yüksek başarı beklentisine sahip anne babaların tutumları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Şöyle ki; *Çapulcuoğlu ve Gündüz (2003)* ileri sınıflarda başarısız olma ve başarı beklentisi yüksek anne babaların beklentilerini karşılayamama durumunun öğrencileri tükenmişliğe ittiğini ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla bu bulgular ışığında lise eğitimine başarı beklentisi ile başlayan 9. Sınıf öğrencileri için başarının yaşamları için önemli bir değer olduğu, eğitim süreci içinde başarısız sonuçlarla karşılaşan ve motivasyonları düşerek tükenmişliğe giren 12. Sınıf öğrencilerinin ise başarıyı yaşamları için önemli bir değer olarak algılamadıkları söylenebilir.

Öğrencilerin değer yönelimleri üzerindeki etkisi araştırılan bir diğer değişken de anne ve baba eğitim düzeyi olmuştur. Annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin hazcılık ve özyönelim puan ortalamalarının annesi ilkökul mezunu olan öğrencilerin hazcılık ve özyönelim puan ortalamalarından daha yüksek olduğu; baba eğitim düzeyi açısından ise baba eğitim düzeyi ilkökul olan öğrencilerin iyilikseverlik puan ortalamalarının, baba eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin öz yönelim puan ortalamalarının ve babası lise mezunu olan öğrencilerin de güç değer yönelimi ortalamalarının diğer grup ortalamalarından anlamlı ölçüde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Anne eğitim düzeyi ile ilgili *Şirin (1986)* tarafından yapılan araştırma sonuçları ile benzer ancak *Yağcı (2006)* tarafından yapılan çalışmada sonuçları ile farklılık göstermektedir. Ulaşılan bilgiler tutarlı sonuçlar vermiyor olsa bile yüksek eğitim düzeyi ile ilişkili olabilecek yüksek yaşam standartlarının öğrencilerde hazcılık değerini yükselttiği, ayrıca anne ve baba eğitim düzeyi yükseldikçe bireyin özyönelim değeri ile ilişkili olan özerkliğine daha çok değer verildiğini söylemek mümkündür (*Yılmaz, 2007; Özdemir, 2009*).

Baba eğitim düzeyine yönelik sonuçlar karşılaştırıldığında ise *Yağcı (2006)*, *Aydın (2003)* ve *Şirin'in (1986)* araştırmalarının bu çalışmanın sonuçlarıyla benzer olduğu görülmektedir. Araştırmada ulaşılan baba eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin öz yönelim puanlarının anlamlı olarak farklılaşmasını *Yılmaz (2007)* ve *Özdemir (2009)*' un anne ve baba eğitim düzeyi yükseldikçe bireyin öz yönelim değeri ile ilişkili olan özerkliğine daha çok değer verildiğine ilişkin ortaya koymuş oldukları araştırma bulgusu ile açıklamak mümkündür. Babası daha düşük eğitim grubundaki öğrencilerin iyilikseverlik ve güç değerler yönelimlerinin daha yüksek çıkması ise düşük eğitim yapısındaki ailelerde daha ataerkil, baba merkezli ve babanın daha çok koruyucu özelliklerinin egemen olduğu bir aile yapısının görülüyor olmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada yanıtı aranan son problem ise öğrencilerin özerklik düzeyleri ile değer yönelimleri arasında nasıl bir ilişki olduğudur. Elde edilen bulgular iyilikseverlik, geleneksellik-uyma ve güvenlik değerleri ile hem davranışsal hem de duygusal özerklik arasında; güç, başarı, uyarılım, özyönelim ve evrenselcilik değerleri ile davranışsal özerklik arasında bir ilişki olduğu ancak Hazcılık değeri ile duygusal ve davranışsal özerklik arasında hiçbir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Özerklik üzerindeki kültürel etkilerle ilişkili çalışmalarda (*Markus ve Kitiyama, 1991; Kağıtçıbaşı, 1996*) ulaşılan sonuçlar açısından bu çalışmada tespit edilen öğrencilerin iyilikseverlik, geleneksellik-uyma ve güvenlik değerleri ile hem davranışsal hem de duygusal özerklik arasında ilişki olduğuna ait veriler çelişiyor

gibi görünmesine karşın tespit edilen bu bulgu *Heckert'in (2000)* belirtmiş olduğu başkalarından çok kendi isteklerini yapabilmekle tanımlanan özerklik ihtiyacı ile ilişkili bir durumun göstergesi olabilir. *Schwartz'ın (1992)* değer kuramında muhafazacı yaklaşım içinde yer alan bu değerler daha çok itaat etme, sadık olma, toplumsal düzenin sürmesini isteme gibi davranışlarla ilişkilidir. Toplumsal yapının bir gereği olarak bu değerleri benimsemiş olan bireylerde bu değerlere uygun yaşama zorunluluğu ve bu değerlere boyun eğmenin bireylerdeki özerklik ihtiyacını arttırdığı savunulabilir. Zira *Hamurcu ve Sargın (2011)* tarafından yapılmış olan bir araştırmada boyun eğici davranışlarla özerklik ihtiyacı arasındaki ilişkiye vurgu yapılmıştır. Özerklikle değerler arasındaki ilişkiye ilişkin ulaşılan bir diğer sonuç olan güç, başarı, uyarılım, özyönelim ve evrenselcilik değerleri ile davranışsal özerklik arasındaki ilişkiye ait bulgular ise otorite sahibi olmakla açıklanan güç değerinin, yetkin olmak ve sözü geçen biri olmakla açıklanan başarı değerinin, cesur olmak, kendi seçimlerini yapmak ve bağımsız olmakla açıklanan uyarılım ve özyönelim değerinin ve son olarak da açık fikirli olmakla açıklanan evrenselcilik değerinin davranışsal olarak özerk olmayı gerektiren değer olmasıyla açıklamak mümkündür. Araştırmada tespit edilen Hazcılık değeri ile özerklik arasında herhangi bir ilişki olmadığını gösteren sonucun ise orta ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin yaşadıkları fizyolojik ve psikolojik değişimler sonucunda yaşamdan haz almayı daha ön planda tutmaları ile ilişkili olduğu vurgulanabilir.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar ortaöğretim gençliği arasında daha çok özerkliğe vurgu yapan bireysel değerlerin benimsendiğini ve bu değerlerle özerklik düzeyleri arasında ilişki olduğunu bunun yanı sıra daha muhafazacı ve geleneksel değerlere katılımın düşük olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlardan hareketle ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri üzerinde etkisi olan başka unsurların (kitle iletişim araçları, internet, akran ilişkileri vb.) neler olduğunu ortaya koyacak daha derinliğine çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra özellikle okullardaki değer eğitimi konu başlıklarının neler üzerinde yoğunlaşması gerektiği konusunda bu ve benzeri çalışmaların sonuçlarına dayalı olarak bir eğitim planlaması yapılabilir. Bununla beraber öğrencilerin okul ortamında özerkliklerinin desteklendiği temel ve evrensel insan haklarına dayalı değerlere katılımlarının desteklendiği eğitim çalışmaları güçlendirilebilir.

Kaynakça

- Arkonacı, S. A. (1998). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aydın, M, (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt.1,: 126-127.
- Bacanlı, H, (2000). Üniversite öğrencilerinin değer tercihleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 20: 597-610.

Çalışkur, E. A. (2008). *Üniversite öğrencilerinin yaşam değerleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bozdoğan, F. A. (2013). *Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin değer yönelimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Ankara ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çapulcuoğlu, U. ve Gündüz, B. (2013). Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı akademik yetkinlik ve anne baba tutulumları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 3, 201-218.

Demirutku, K. (2007). *Parenting, styles, internalization of values, and the self-concept*. Unpublished Doctoral Dissertation, Middle East Technical University, Ankara.

Erkmen, E. (2011). *Özerkliği destekleyici ve kontrol edici ebeveynlikle bağlantılı ebeveyn özellikleri ve ergenin uyumu arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Esmer, Y. (2012). *Türkiye Değerler Atlası 2012*. Bahçeşehir Üniversitesi, <http://www.bahcesehir.edu.tr> (Erişim Tarihi: 26.06.2015).

Hamurcu, H. ve Sargın, N. (2011). Lise öğrencilerinin boyun eğme davranışları ile psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 31, 2011/2:171-187.

İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu-Aygun, Z. (1999). 1970'lerden 1990'lara değerler: Üniversite düzeyinde gözlenen zaman, kuşak ve cinsiyet farklılıkları. *Türk Psikoloji Dergisi*. Cilt.14(44), 1-22.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*. Cilt.11, 36-44.

Karademir, Ç., (2015). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın ergenlerin değer yönelimleri ve motivasyonel eylem çatışmaları üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi Ve Genel Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17. 231-256.

Kuşdil, M. E., ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt.15 (45), 59-76.

Küçük, L. (2009). *Lise gençliği değerleri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Markus, H. R. ve Kitiyama, S. (1991). Culture and self: implication for cognition. emotion and motivation. *Psychological Review*, 98, (2), 224-253.

Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Morsünbül, Ü. (2011). *Ergenlikte özerkliğin ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Musaağaoğlu, C. (2004). *Ergenlik sürecinde özerkliğin gelişimi ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Musaağaoğlu, C. ve Güre, A. (2005). Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt .20 (55), 79-94.

Öngen, D. (2004). Özerklik kazanma sürecinde ergen-anne ile ergen- baba ilişkileri arasındaki farklar. *Eğitim Bilim Dergisi*, Cilt .29. 131: 3-13.

Özdemir, Y. (2009). *Ergenlik döneminde benlik kurgusu gelişiminin anababın çocuk yetiştirme stilleri açısından incelenmesi*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, Y. ve Çok, F. (2011). Ergenlikte özerklik gelişimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt .4 (36), 152-164.

Steinberg, L. (1993). *Adolescence (3rd edition)*. NewYork: McGraw-Hill, Inc.

Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M., & Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development*, 63(5), 1266-1281.

Steinberg, L. and Silverberg, S.B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development* 841-851.

Sirin, A. (1986). *Gençlerin değer sıralaması üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Türkkahraman, M. (2003). Gençlerin eğitim durumları ile sosyal değerlerle ilgili tutumları üzerine bir araştırma. *Sosyoloji Konferansları. İstanbul Üniversitesi Yayınları*. s.33-52.

TÜSİAD Raporu: (1991).*Türk Toplumunun Değerleri*. Yayın no: T/91,6.145 İstanbul.

Yağcı, H. (2006). *Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine karşılaştırmalı bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yapıcı, A., ve Kayıklık, H. (2005). Ruh sağlığı bakımından öz saygı kaybı ile ilişkisi: çukurova üniversitesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt.3(9), 177-206.

Yapıcı, A., ve Zengin, S. Z. (2003). İlâhiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: çukurova üniversitesi ilâhiyat fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173–206.

Çiğdem SESLİ, Semra DEMİR BAŞARAN

Yavuzer, H. (1998). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yilmazer, Y. (2007). *Anne-baba tutumları ile ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okul başarısı ve özerkliklerinin gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.